

УДК 378.1-056.24:687.016

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-66-82-89>

ФУНКЦІЇ І КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛЮДЕЙ ІЗ ВАДАМИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДИЗАЙНЕРІВ ОДЯГУ

© Рябчиков М.Л.¹, Литвин О.О.², Нечипор С.В.³, Єгоров О.В.⁴

Українська інженерно педагогічна академія

Інформація про авторів:

Рябчиков Микола Львович: 0000-0002-9382-7562; nikolryab@uira.edu.ua; доктор технічних наук, професор кафедри технологій і дизайну, Українська інженерно педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна

Литвин Олег Олегович: ORCID 0000-0003-2357-3816; olegolitvin55@gmail.com, доктор фізико-математичних наук, завідувач кафедри технологій і дизайну, Українська інженерно педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна

Нечипор Світлана Володимирівна: ORCID 0000-0003-3497-9889; neciporsvetlana@i.ua; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологій і дизайну, Українська інженерно педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна

Єгоров Олег Володимирович: ORCID 0000-0003-0399-8999; .; президент ГО Харківський кластер легкої промисловості та дизайну, Харків, вул. Академіка Ляпунова 7, кв. 110

Доведена можливість і доцільність використання матричної структури компетентностей для формування змісту навчання людей із вадами в процесі підготовки дизайнерів одягу. Спільне використання Міжнародної класифікації функцій, вад і здоров'я, а також вимог стандарту вищої освіти для спеціальності 182 «Технології легкої промисловості» дозволило сформувати систему дескрипторів, що включають як загальні рекомендовані стандартом та Європейською комісією, так і міжнародними нормами для людей з вадами руху. Були визначені основні функції діяльності спеціаліста в галузі легкої промисловості і дизайну, що в загальному вигляді включають проектувальну, технологічну, управлінську і бізнес компетентність. Для осіб із вадами до цих функцій необхідно додати додаткові, що визначають загальні спроможності цих людей, визначених Міжнародною класифікацією функцій, вад і здоров'я. У результаті аналізу функцій діяльності, компетентностей та дескрипторів, специфічних для людей із вадами була сформована матриця, що визначає особливості навчання таких людей. На відміну від відомої системи дублінських дескрипторів, запропонована матриця включає додаткові складові, що враховують специфічні можливості для інвалідів, що визначаються, по-перше, їх фізичною мобільністю, по-друге мобільністю спілкування. Такі дескриптори можуть включати використання виробів і технологій для особистого переміщення і перевезення всередині приміщення і ззовні, комунікацію з персоналом, що здійснює догляд і допомогу, базові і складні економічні відносини, економічна самостійність для визначення компетентностей і результатів навчання відносно фізичної мобільності. Особливості мобільності спілкування, що визначають навчання людей із вадами, можуть включати уточнення вимог у процесі спілкування в межах формальних і неформальних об'єднань, системи і політику соціального страхування особам, що забезпечує грошову підтримку людям із вадами. У процесі формування системи підготовки людей із вадами активно використовується платформа ГО Харківський кластер легкої промисловості та дизайну спільно з кафедрою Технологій і дизайну Української інженерно педагогічної академії.

Ключові слова: навчання людей із вадами, компетентності, функції діяльності, результати навчання, дублінські дескриптори, дизайн одягу.

Рябчиков Н.Л., Литвин О.О., Нечипор С.В., Єгоров О.В. «Функции и компетентности людей с инвалидностью при подготовке дизайнеров одежды»

Доказана возможность и целесообразность использования матричной структуры компетенций для формирования содержания обучения людей с инвалидностью в процессе подготовки дизайнеров одежды. Совместное использование Международной классификации функций, пороков и здоровья, а также требований стандарта высшего образования для специальности 182 «Технологии легкой промышленности» позволило сформировать систему дескрипторов, включающую как общие рекомендованные стандартом и Европейской комиссией, так и международными нормами для людей с инвалидностью в области опорно-двигательного аппарата. Были определены основные функции деятельности специалиста в области легкой промышленности и дизайна, которые в общем случае

включають проєктировочную, технологическую, управленческую и бизнес компетентность. Для лиц с инвалидностью в эти функции необходимо добавить дополнительные, определяющие общие способности этих людей, определенных Международной классификации функций, недостатков и здоровья. В результате анализа функций деятельности, компетентностей и дескрипторов, специфичных для людей с инвалидностью была сформирована матрица, определяющая особенности обучения таких людей. В отличие от известной системы дублинских дескрипторов, предлагаемая матрица включает дополнительные составляющие, учитывающие специфические возможности для инвалидов, которые определяются, во-первых, их физической мобильностью, во-вторых мобильностью общения. Такие дескрипторы могут включать использование изделий и технологий для личного перемещения и перемещения внутри помещения и снаружи, коммуникацию с персоналом, осуществляющим уход и помощь, базовые и сложные экономические отношения, экономическую самостоятельность для определения компетенций и результатов обучения в разрезе физической мобильности. Особенности мобильности общения, определяющие обучения людей с недостатками, могут включать уточнения требований в процессе общения в рамках формальных и неформальных объединений, системы и политику социального страхования лицам, осуществляющим денежную поддержку людям с недостатками. В процессе формирования системы подготовки людей с недостатками активно используется платформа ГО Харьковский кластер легкой промышленности и дизайна совместно с кафедрой технологий и дизайна Украинской инженерно педагогической академии.

Ключевые слова: обучение людей с ограниченными возможностями, компетентности, функции деятельности, результаты обучения, дублинские дескрипторы, дизайн одежды.

Riabchykov M., Lytvyn O., Nechipor S., Yehorov O. "Functions and competences of people with disabilities in the context of training fashion designers"

The article proves the possibility and expediency of using the matrix structure of competences to form the content of teaching people with disabilities in the process of training fashion designers. The combined use of the International Classification of Functions, Defects and Health, as well as the requirements of the Higher Education Standard for the specialty 182 "Light Industry", allowed us to form a system of descriptors which includes both the general descriptors recommended by the standard and the European Commission and the descriptors suggested by international standards for people with disabilities. The article identifies the main functions of the specialist in the field of the light industry and design, which in general include design, technological, managerial and business competence. For people with disabilities, these features need to be supplemented with additional functions which determine the overall abilities of these people in accordance with the International Classification of Functions, Defects and Health. As a result of the analysis of functions, competences and descriptors specific to people with disabilities, a matrix was formed that defines the peculiarities of their training. In contrast to the well-known Dublin descriptor system, the proposed matrix includes additional components that take into account the specific capabilities of people with disabilities determined, first, by their physical mobility and, second, by communication mobility. Such descriptors may, from the outset, include the use of products and technologies for personal indoor and outdoor transportation, communication with carers, basic and complex economic relationships, economic independence to determine competences and learning outcomes in the context of physical mobility. Communication mobility features that determine the education of people with disabilities may include clarifying the requirements for communication within formal and informal organizations, services, systems and insurance policies for persons providing financial support to people with disabilities. In the process of forming a system for training people with disabilities, the Kharkiv Fashion Cluster platform is actively used in conjunction with the Department of Technology and Design of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy.

Keywords: teaching people with disabilities, competences, activity functions, learning outcomes, Dublin descriptors, fashion design.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток передбачає формування процесів освіти в Україні через усунення невідповідності змісту освітньої підготовки майбутніх фахівців потребам сучасного ринку праці. Підготовка спеціалістів швейного профілю має значний вплив на економічний розвиток легкої

промисловості України. Перелік швейних підприємств зростає щороку. Швейні виробництва виготовляються на підприємствах різних форм власності. Щороку зростає кількість інновацій, упроваджених у роботу таких підприємств. Тому від випускника вищого чи професійно-технічного навчального закладу вимагаються здатності самостійно

застосовувати теоретичні знання в нестандартних життєвих ситуаціях.

Особливе місце в процесі підготовки посідають питання формування професійних компетентностей фахівця, серед яких важливе місце посідає проектувальна, особистісна професійно важливих якостей майбутніх фахівців швейного профілю і фахівців у дизайні швейних виробів.

Дослідження стану питання, дослідження нерозв'язаних частин проблеми. Проблемам навчання людей із фізичними відхиленнями присвячено ряд українських і закордонних досліджень.

У роботі [1] був проведений аналіз конструкції концепції інвалідності, який передбачає спеціальну підготовку педагогів із підвищеними функціями рефлексії при навчанні людей з інвалідністю.

Стаття [2] відзначає, що входження людей із вадами в суспільне життя стримується не тільки неспроможністю до трудового процесу, але й сучасним політичним підходом, що в ряді випадків збільшує політичну стигматизацію інвалідів. Це передбачає звернення до підходів, які дозволяють людям у самовизначенні щодо інвалідності пройти шлях від освіти до працевлаштування.

Робота [3] розглядає ряд можливостей, які можуть забезпечувати навчальні заклади в напрямку формування багатовимірного підходу до інклюзивної освіти. Зокрема, введено поняття особливих освітніх потреб для інвалідів (special educational needs for disables – SEND), яке ми будемо використовувати в подальшому.

Стаття [4] обґрунтовує необхідність створення інклюзивного навчального середовища і забезпечення індивідуальних траєкторій навчання. Особлива увага приділяється забезпеченню створення практичних компетентностей у осіб із вадами. Були розроблені рекомендації з впровадження ряду педагогічних і додаткових технологій в інклюзивному навчанні.

Проблемами навчання людей з інвалідністю розглядалися також українськими дослідниками [5-7], ряд навчальних закладів беруть участь у навчанні людей із вадами.

Загальноприйнятим підходом до освіти сьогодні вважається компетентнісний підхід, який визначає необхідний комплекс знань, умінь і інших здібностей, що дозволяє фахівцю виконувати певну роботу або виконувати певні функції.

Основні компетентності, що формуються під час навчання студентів-дизайнерів одягу,

висвітлені в [8-9]. У статті [10] сформульовано додаткові компетентності для студентів-дизайнерів. У статті [11] обґрунтована матрична структура компетентностей, що враховує дублінські дескриптори.

У ряді публікацій розглядається напрям дизайну одягу, як прийнятний для навчання людей з інвалідністю, та як такий, що об'єднує соціальні, культурні, економічні чинники. Ця проблема охоплює одночасно декілька напрямів. Перший – безпосередньо освіта людей із вадами, другий – одночасний розв'язок задач для створення методів розробки і виготовлення одягу для таких людей.

Метою нашої статті є побудова функціонально-компетентної моделі навчання людей із вадами на основі освітніх програм, пов'язаних із дизайном одягу, що забезпечує основні соціальні, економічні, культурні потреби особи і суспільства.

Сьогодні не існує загальних підходів до проектування одягу для інвалідів, і, відповідно, до навчання цим процесам. Документ [12] пропонує платформу для формування системи інклюзивної моди. Це дозволяє впроваджувати нові процеси, заохочуючи велике коле зацікавлених сторін, для розвитку візуальних мереж. Ця система може позитивно вплинути на стан інвалідів. При цьому пропонується об'єднання трьох мереж, що включають споживачів моди – людей із фізичними відхиленнями, компанії з індустрії моди, що підтримують споживачів з обмеженими можливостями, громадські, дослідницькі та освітні організації, що підтримують інвалідів.

У роботі [13] визначаються способи участі людей з обмеженими фізичними можливостями і визначається роль одягу, яка може бути досить значною. Потреби в одязі для таких людей зведені в таблицю на основі міжнародної класифікації інвалідності і здоров'я.

Основним міжнародним документом, що регулює класифікацію людей із відхиленнями, є Міжнародна класифікація функцій, вад і здоров'я [14], в якому відзначено, що Люди з обмеженими можливостями «повинні мати можливість розвивати і використовувати свій творчий, художній і інтелектуальний потенціал для себе і на благо суспільства, не мати бар'єрів для доступу до досягнень культури».

У цьому документі розглядаються основні функції організму, його структури, мобільність, актуальність, участь, а також фактори навколишнього середовища. Нами обрані відхилення в галузі нейром'язових, скелетних функцій і функцій, пов'язаних із рухом. Ці

функції можуть включати [14] функції рухомості і стабільності суглобів і костей, функції м'язової сили, тонусу і витривалості, функції руху, моторно-рефлекторні функції.

Щодо структури, то нами розглядалися структури, пов'язані з рухом, що включають структури плеча, шиї, кінцівок, тулуба. Мобільність розглядалась з точки зору зміни і підтримки положення тіла, його переміщення, підйом і перенесення об'єктів, використання

руки, кисті, стопи, ходіння, пересування іншими від ходіння засобами, пересування за допомогою технічних засобів.

Стосовно навколишнього середовища розглядалися фактори підтримки і взаємозв'язків, зокрема персонал, що здійснює догляд і поміч, робітники різних професійних сфер.

Основні функції обмеження життєдіяльності і здоров'я згідно з [14] наведені в таблиці 1

Таблиця 1

Класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я

Функції організму							
Розумові	Сенсорні	Голос	Серцева судинна	Ендокринна	Репродуктивні	Пов'язані з рухом	Шкіра
Структура організму							
Нервова система	Очі, вуха і інше	Голосотворення	Серцево-судинна, дихальна, імунна	Харчотравлення, ендокринна	сечостатева	Структури руху	Шкіра і пов'язані структури
Актуальність і участь							
Навчання і використання знань	Загальні задачі і вимоги	Спілкування	Мобільність	Самообслуговування	Побутове життя	Міжособистісні стосунки	Громадське і громадянське життя
Навколишнє середовище							
Продукція і технології		Зміни в середовищі		Підтримка і взаєморозуміння		Адміністративні служби і системи	

У процесі освіти особа формує необхідні компетентності, що контролюються співвідношенням результатів навчання програмним вимогам. В Україні розроблені і впроваджуються в систему освіти стандарти вищої освіти нового покоління, що базуються на основі компетентнісного підходу.

На наш погляд одним із раціональних напрямів підготовки людей із вадами є напрямок дизайну й індустрії моди, а також легкої промисловості, що, по-перше, не вимагає занадто великих фізичних можливостей, по-друге, допомагає людям із вадами соціально самореалізуватися, розробляючи моделі одягу для себе і для інших людей із вадами. Кафедрою технологій і дизайну спільно з ГО Харківський кластер легкої промисловості і дизайну було розроблено комплекс заходів щодо залучення людей із фізичними вадами до навчання за спеціальностями легкої промисловості і дизайну. При цьому були враховані рекомендації Міжнародної класифікації функцій, вад і здоров'я [14], а також вимоги стандарту вищої освіти для найбільш близької, на нашу думку,

спеціальністю 182 «Технології легкої промисловості», стандарт на сонові компетентнісного підходу для якої опублікований у 2019 році [15].

У процесі формування системи компетентностей для людей із вадами були враховані рекомендації щодо забезпечення в результатах навчання так званих Дублінських дескрипторів, що включають вимоги знання, уміння, комунікації, автономності і відповідальності.

Якщо перші два дескриптори доволі зрозумілі і визначені, два інших потребують уточнення. Дескриптор «комунікації» передбачає можливість пошуку і аналізу інформації щодо обраної сфери діяльності або компетентності, визначення перспективних форм застосування цієї інформації.

Дескриптор «автономність і відповідальність» передбачає формування самостійності при розв'язанні реальних задач, здатність приймати рішення з розрахунком на майбутнє, визначення перспектив удосконалення.

Були визначені основні функції діяльності спеціаліста в галузі легкої промисловості і дизайну, що в загальному вигляді включають проєктувальну, технологічну, управлінську і бізнес компетентність.

Проєктувальна компетентність визначає здібності особи до створення майбутнього образу виробу у візуальній формі за допомогою традиційних ручних або комп'ютерних засобів.

Технологічна компетентність передбачає можливість реального виготовлення того, що було реалізовано внаслідок проєктувальної. Управлінська компетентність визначає не

тільки керування колективом, але й спроможність працювати в колективі взагалі, що особливо актуально для людей із вадами. Бізнес компетентність визначає можливість реалізації спроектованої та виготовленої продукції у будь-якому вигляді.

Для осіб із вадами до цих функцій необхідно додати додаткові, що визначають загальні можливості цих людей, визначених [14].

У результаті аналізу функцій діяльності, компетентностей та дескрипторів, специфічних для людей із вадами, була сформована матриця, що визначає особливості навчання людей із вадами (Таблиця 2).

Таблиця 2

Формування основних компетентностей дизайнерів одягу на прикладі людей із вадами

	Дескриптори компетентностей				Специфічні можливості для інвалідів	
	Знання	Уміння	Комунікації	Автономність і відповідальність	Мобільність фізична	Мобільність спілкування
Загальні (згідно [14])	Одержання інформації, постановка окремих і багатопланових задач, оволодіння простими і складними поняттями	Розв'язання проблем, виконання окремих і багатопланових задач, надбання навичок	Передача повідомлень, складова повідомлень, спілкування за допомогою сучасних засобів і технік	Розв'язання проблем, прийняття рішень	Зміна і підтримка положення тіла, переміщення і дії з об'єктами, ходіння і пересування	Концентрація, стійкість уваги
Проєктувальна	Основні розмірні характеристики, структури, що відносяться до руху згідно з [14]	Використання математичних, геометричних і інших методів у проєктуванні швейних виробів	Одержання нових відомостей про моду для інвалідів із доступних згідно з фізичними можливостями джерел інформації	Ефективність і якість проєктно-конструкторських робіт у легкій промисловості [15].	Використовувати типові системи автоматизованого проєктування з урахуванням вимог для одягу людей із вадами	Уточнення вимог у процесі спілкування в межах формальних і неформальних об'єднань згідно з [14]
Технологічна	Знати і розуміти технології виготовлення виробів легкої промисловості (згідно [15])	Використання технологій для особистого, робочого використання, культури, розваг і спорту з врахуванням можливостей людей із вадами	Уміти вести дискусію у сфері технологій легкої промисловості (згідно з [15])	Здійснювати техніко-економічне обґрунтування виробничих рішень (згідно з [15])	Використання виробів і технологій для особистого переміщення і перевезення всередині приміщення і ззовні (згідно з [14])	
Управлінська	Знати і розуміти сучасні принципи організації легкої промисловості (згідно [15])	Робота в команді людей із різними можливостями зі створення моделей одягу	Комунікація зі знайомими, колегами, членами суспільства [14]	Мати навички, керівництва групою та наставництва	Комунікація з персоналом, що здійснює догляд і допомогу [14]	Включення в громадські або професійні об'єднання, організовані особами з однаковими інтересами
Бізнес	Служби, системи і політика виробництва споживчих товарів (згідно з [14])	Уміння формувати структуру асортименту швейних виробів цільового призначення [15]	Здатність збирати, обробляти, аналізувати інформацію, що стосується попиту виробів легкої промисловості [15]	Усвідомлення, що гроші і інші фінансові інструменти є засобом обміну на продукцію і послуги [14]	Базові і складні економічні відносини, економічна самостійність (згідно з [14])	Служби, системи і політика соціального страхування особам, що забезпечує грошову підтримку людям із вадами [14]

На відміну від відомої системи дублінських дескрипторів [11], пропонується матриця включає додаткові складові, що враховують специфічні можливості для інвалідів, що визначаються, по-перше, їх фізичною мобільністю, по-друге, мобільністю спілкування. Такі дескриптори, виходячи з [14], можуть включати використання виробів і технологій для особистого переміщення і перевезення всередині приміщення і ззовні, комунікацію з персоналом, що здійснює догляд і допомогу, базові і складні економічні відносини, економічна самостійність для визначення компетентностей і результатів навчання в розрізі фізичної мобільності. Особливості мобільності спілкування, що визначають навчання людей із вадами, можуть включати уточнення вимог у процесі спілкування в межах формальних і неформальних об'єднань, системи і політику соціального страхування особам, що забезпечує грошову підтримку людей із вадами.

Схематично запропонована модель може бути записана у вигляді схеми-матриці (Рис.1), на якій відзначено функції діяльності,

компетентності, дескриптори основні та додаткові для людей із вадами.

Запропонована структура була апробована для створення системи підготовки фахівців-дизайнерів одягу людей із вадами.

Перший етап упровадження системи визначає виявлення особливих потреб людей із вадами і якомога більша їх соціалізація. Для цього зі студентами освітніх програм Професійна освіта (Дизайн), Технології легкої промисловості Української інженерно-педагогічної академії періодично проводяться заходи щодо роз'яснення важливості врахування інтересів осіб з особливими освітніми потребами в загальнонародському плані і з оглядом на їхню спеціальність зокрема.

Були проведені круглі столи з участю президента Української асоціації підприємств легкої промисловості Ізювіт Т.А, колективом Kharkiv Fashion Klaster, керівниками підприємств легкої промисловості та закладів освіти м. Харкова та області, де обговорювались необхідні результати навчання для задоволення ринку праці.

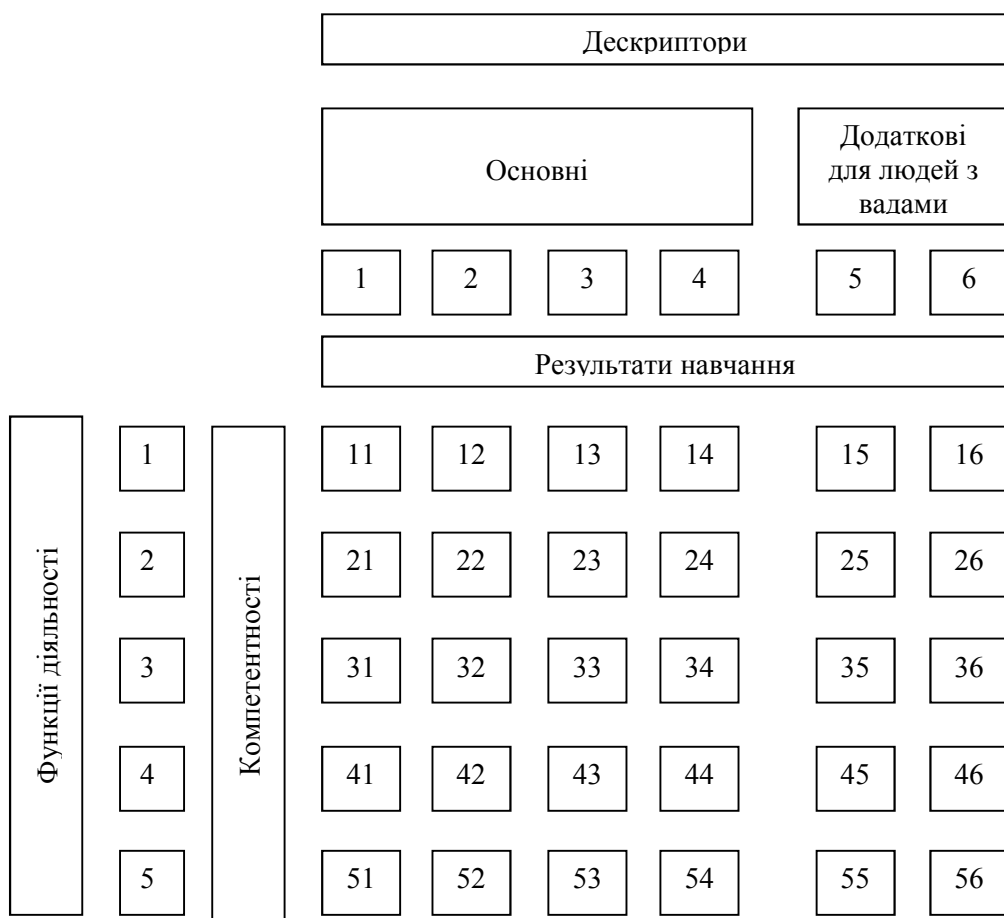

Рис.1 Матрична модель співвідношення компетентностей і результатів навчання при підготовці людей із вадами

Висновки. Підтверджена матрична структура формування компетентностей на основі функцій діяльності та вимірювання результатів навчання із залученням системи дублінських дескрипторів з урахуванням зворотного руху вимог бізнесу та освіти. Доведена раціональність використання такої структури в процесі підготовки осіб з обмеженими можливостями напрямків Дизайн одягу, Технології легкої промисловості.

Разом із традиційними дескрипторами знання, уміння, комунікації, автономність і відповідальність введені додаткові дескриптори фізичної мобільності і мобільності спілкування, що враховують особливості навчання людей із вадами.

Список використаних джерел

1. Cruz-Vadillo R. Disability and education: Between the corporality that disables and the right to have rights | [Discapacidad y educación: Entre la corporalidad que discapacita y el derecho a tener derecho] / R. Cruz-Vadillo, P. Iturbide-Fernández // *Revista Electronica Educare*. – 2019. – Vol. 23 (1). – Pp. 246–272.
2. Interpretative accounts of work capacity assessment policy for young adults with disabilities / L. Stafford, G. Marston, A. Beatson [et. al.] // *Disability and Society*. – 2019. – Vol. 34 (6). – Pp. 885–903
3. Wood P. Special educational needs and disability provision within an English multi-academy trust: capturing the vision of its practitioners / P. Wood, N. Legg // *Education 3-13*. – 2020. – Vol. 48 (3). – Pp. 288–302
4. Hackl E. Inclusion by design: Embedding inclusive teaching practice into design and preparation of laboratory classes / E. Hackl, I. Ermolina // *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*. – 2019. – Vol. 11 (12). – Pp. 1323–1334
5. Гаврилов О. В. До питання про навчання студентів-інвалідів у вищих навчальних закладах / О. В. Гаврилов // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. – 2012. – Вип. 18. – С. 102–108.
6. Кострикін В. Я. Дидактичні умови дистанційного навчання студентів-інвалідів / В. Я. Кострикін // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. – 2012. – Вип. 20 (1). – С. 130–135.
7. Войтовська А. Проблеми навчання і виховання студентів з інвалідністю / А. Войтовська // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. – 2017. – Вип. 1. – С. 59–67.
8. Khurana K. Fashion education as a form of Socio-Cultural Capital to developing economies / K. Khurana, M. Riabchykov // *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*. – 2017. – Vol. 4 (3). – Pp. 3394–3403.

До основних функцій діяльності, що включають проектувальну, технологічну, управлінську та бізнес функції, додаються додаткові функції для людей із вадами, що визначаються Міжнародною класифікацією функцій.

Запропоновані підходи реалізуються при підготовці навчальних програм з освітніх програм напрямку легкої промисловості і дизайну. У процесі формування цілей і програмних результатів навчання активно використовується платформа ГО Харківський кластер легкої промисловості та дизайну спільно з кафедрою Технологій і дизайну Української інженерно-педагогічної академії

9. Ryabchykova K. Competency-build approach to the unitizing of vocational schools / K. Ryabchykova // *Interactive Collaborative Learning (ICL) : International Conference*. – Firenze, 2015. – Pp. 471–476.
10. Ryabchykova K. Development of intercultural competence during pedagogical practices of Ukrainian students in special schools in Slovakia / K. Ryabchykova // *Acta Educationis Generalis*. – 2018. – Vol. 8, Iss. 3. – Pp. 109–117
11. Riabchykov M. Universal matrix model of formation of competence with account of the functions of activity and measurement of learning results based on dublin descriptors / M. Riabchykov, K. Khurana // *Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр.* – Харків : УІПА, 2019. – Вип. 64. – С. 48–60.
12. Open inclusive fashion: New insights for a Co-design platform / A. L. Soares, E. Costa, S. Mazzaroto // *Advances in Intelligent Systems and Computing : Proceedings of the ANFE 2016 International Conference on Design for Inclusion*, July 27-31. – Florida, 2016. – Pp. 265–275.
13. The role of clothing on participation of persons with a physical disability: A scoping review / A. Esmail, F. Poncet, C. Auger, O. Vermeersch, B. Swaine // *Applied Ergonomics*. – 2020. – Vol. 85, 103058. – Access mode : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0003687019300316>. – Дата звернення 01.02.2020р.
14. International classification of functioning, disability and health: children and youth version: ICF-CY. World Health Organization 2007. – 351 p., - Access mode : <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43737/?sequence=1> - Дата звернення 01.02.2020р.
15. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 182 «Технології легкої промисловості» галузі знань 18 «Виробництво і технології» для першого (бакалаврського рівня освіти) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/182-tekhnologii-legkoi-promislovosti-bakalavr.pdf> - Дата звернення 01.02.2020р.

References

1. Cruz-Vadillo, R & Iturbide-Fernández, P 2019, 'Disability and education: Between the corporality that disables and the right to have rights | [Discapacidad y educación: Entre la corporalidad que discapacita y el derecho a tener derecho]', *Revista Electronica Educare*, vol. 23 (1), pp. 246-272.
2. Stafford, L, Marston, G, Beatson, A, Chamorro-Koc, M & Drennan, J 2019, 'Interpretative accounts of work capacity assessment policy for young adults with disabilities', *Disability and Society*, vol. 34 (6), pp. 885-903
3. Wood, P & Legg, N 2020, 'Special educational needs and disability provision within an English multi-academy trust: capturing the vision of its practitioners', *Education 3-13*, vol. 48 (3), pp. 288-302.
4. Hackl, E & Ermolina, I 2019, 'Inclusion by design: Embedding inclusive teaching practice into design and preparation of laboratory classes', *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, vol. 11 (12), pp. 1323-1334.
5. Havrylov, OV 2012, 'Do pytan'nia pro navchannia studentiv-invalidiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh'[On the issue of teaching students with disabilities in higher education institutions], *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka*, Seriiia Sotsialno-pedahohichna, iss. 18, pp. 102-108.
6. Kostykin, VYa 2012, 'Dydaktychni umovy dystantsiinoho navchannia studentiv-invalidiv'[Didactic conditions of distance learning of students with disabilities], *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka*, Seriiia Sotsialno-pedahohichna, iss. 20 (1), pp. 130-135.
7. Voitovska, A 2017, 'Problemy navchannia i vykhovannia studentiv z invalidnistiu', *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny*, iss. 1, pp. 59-67.
8. Khurana, K & Riabchykov, M 2017, 'Fashion education as a form of Socio-Cultural Capital to developing economies', *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, vol. 4 (3), pp. 3394-3403.
9. Ryabchykova, K 2015, 'Competency-build approach to the unitizing of vocational schools', *Interactive Collaborative Learning (ICL)*, pp. 471-476.
10. Ryabchykova, K 2018, 'Development of intercultural competence during pedagogical practices of Ukrainian students in special schools in Slovakia', *Acta Educationis Generalis*, vol. 8, iss. 3, pp. 109-117.
11. Riabchykov, M & Khurana, K 2019, 'Universal matrix model of formation of competence with account of the functions of activity and measurement of learning results based on dublin descriptors', *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, Ukrain'ska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv, no. 64, pp. 48-60
12. Soares, AL, Costa, E, Mazzaroto, S, Nguembock, D & Ferreira, FN 2016, 'Open inclusive fashion: New insights for a Co-design platform', *Advances in Intelligent Systems and Computing*, Florida, pp. 265-275.
13. Esmail, A, Poncet, F, Auger, C, Vermeersch, O & Swaine, B 2020, 'The role of clothing on participation of persons with a physical disability: A scoping review', *Applied Ergonomics*, vol. 85, 103058, viewed 1 February 2020, <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0003687019300316>>.
14. International classification of functioning, disability and health: children and youth version: ICF-CY. World Health Organization. World Health Organization 2007. viewed 1 February 2020, Access mode : <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43737/?sequence=1>
15. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy 2019, *Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 182 «Tekhnologii lehkoj promyslovosti» haluzi znan 18 «Vyrobnytstvo i tekhnologii» dlia pershoho (bakalavrskoho rivnia osvity)*, viewed 1 February 2020, <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/182-tekhnologii-legkoi-promislovosti-bakalavr.pdf>

Стаття надійшла до редакції 25. 02.2020 р.